

Viorel Achim: *Munca forțată în Transnistria. „Organizarea muncii” evreilor și romilor, decembrie 1942 - martie 1944.*

Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2015, 148 p.: il. ISBN 978-606-537-329-7

În 1941-1944, guvernul condus de mareșalul Ion Antonescu a deportat o parte a populației evreiești și rome (țigănești) în Transnistria, teritoriul sovietic dintre Nistru și Bug aflat atunci sub ocupație românească. Acești evrei și romi (țigani) au fost victime ale politicii de persecuții pe criterii etnice și rasiale promovată de guvernul de la București. Între cei aproximativ 160.000 de evrei români deportați în Transnistria în 1941 și 1942 aproape toți erau din provinciile Basarabia și Bucovina, iar cei aproximativ 25.000 de romi în 1942 deportați au fost luați din toate regiunile țării. Până în primăvara anului 1944, când trupele române s-au retras din Transnistria, iar supraviețuitorii s-au întors în țară, o mare parte dintre acești evrei și romi au fost uciși sau au murit în locurile de deportare, din cauza foamei, frigului, bolilor și lipsurilor de tot felul. Cercetătorii au calculat că între 104.000 și 121.000 de evrei români și aproximativ 11.000 de

romi au murit ca urmare a deportărilor în Transnistria. La acest număr trebuie adăugați cei între 115.000 și 180.000 evrei ucraineni care au pierit în Transnistria în timpul ocupației românești.

Evreii și țiganii români care au fost deportați în Transnistria în anii 1941-1944 au făcut muncă forțată în folosul administrației românești de ocupație, dar și pentru armatele română și germană din acest teritoriu. Lor li s-au adăugat și evreii localnici ucraineni, precum și o parte dintre țiganii localnici.

În anii 1941-1942 folosirea evreilor la muncă nu s-a făcut în mod sistematic, deoarece guvernul de la București și Guvernământul Transnistriei vedeau deportarea acestora în Transnistria ca o etapă tranzitorie. Conducătorii români sperau că se va ajunge curând la "soluția" prevăzută în acordul româno-german de la Tighina (30 august 1941), în baza căruia teritoriul sovietic dintre Nistru și Bug a intrat sub ocupație românească, anume ca evreii dislocați din România să fie trimiși în Răsărit. Guvernământul Transnistriei a început să se preocupe de punerea evreilor la muncă abia din vara anului 1942.

Cel mai important moment în istoria muncii forțate în Transnistria a fost decembrie 1942, când Guvernământul Transnistriei a făcut o reglementare a muncii evreilor și țiganilor prin Decizia nr. 2927 din 7 decembrie 1942, "privitoare la organizarea muncii evreilor din Transnistria", și Decizia nr. 3149 din 18 decembrie 1942, privitoare la țigani. Cele două decizii au însemnat reglementări cuprinzătoare ale statutului celor două populații, care aveau în centru așa-numita "organizare a muncii" acestora. "Organizarea muncii" a inclus un șir de măsuri de ordin juridic și administrativ, cum au fost ordonanțele și deciziile emise de Guvernământul Transnistriei și alte acte ale administrației centrale a Transnistriei, mai cu seamă ale Direcției Muncii, un fel de minister care a gestionat și munca forțată a celor două populații. Au fost însă și numeroase măsuri pe care autoritățile de ocupație din teritoriu, în primul rând prefecturile județelor și preturile raioanelor, le-au luat cu privire la evrei și țigani și care privesc munca forțată. Guvernământul a hotărât să-i folosească pe evrei și țigani la munci nu numai pentru a exploata forța lor de muncă, ci și pentru a facilita hrănirea lor și a degreva bugetul Guvernământului de mari cheltuieli.

Prezentul studiu se ocupă în special de chestiuni care țin de modul în care a fost reglementată și organizată munca forțată a evreilor și țiganilor în Transnistria. Sunt prezentate pe larg legislația transnistriană în domeniu și măsurile administrative care au privit direct munca forțată a celor două populații. Este reconstituit regimul muncii pentru evrei și țigani; este arătat specificul acestui regim în comparație cu munca pe care populația locală neevreiască o presta în beneficiul Guvernământului; se precizează care au fost organele care au administrat munca evreilor și țiganilor, la nivelul Transnistriei, al județelor și raioanelor; este arătat modul în care a fost reglementat un aspect esențial cum a fost retribuirea muncii.

Studiul face și câteva considerații în legătură cu modul în care au fost puse în aplicare măsurile luate de Guvernământ în domeniu și, în general, modul în care a funcționat concret munca forțată a evreilor și țiganilor. Sunt date numeroase informații din documente de arhivă, inclusiv câteva statistici la nivelul unor județe și raioane, care arată că din primăvara și până în toamna anului 1943 cei mai mulți dintre evrei și țigani au fost utilizați la muncă la colhozuri și ferme, în ateliere, pe unele șantiere, la munci în folosul armatei germane etc.

Decizia nr. 2769 din 7 decembrie 1942 a fost nu doar un moment de reglementare în domeniul muncii forțate, ci și o modificare parțială a tratamentului pe care Guvernământul Transnistriei l-a aplicat evreilor deportați din România, dar și evreilor localnici. După decembrie 1942 regimul evreilor a fost în unele privințe altceva decât înainte. Chiar dacă au existat în continuare abuzuri, iar viața a rămas pe mai departe extrem de grea pentru deportați, acum, în condițiile în care Guvernământul Transnistriei a trecut la "organizarea muncii evreilor", s-a produs o ameliorare a situației celor mai multe grupuri de evrei. Documentele arată că de la sfârșitul anului 1942 a existat o preocupare a autorităților - manifestată însă inegal în teritoriu - pentru ținerea în viață a deportaților; a apărut o oarecare preocupare pentru îmbunătățirea stării sanitare a ghetourilor și lagărelor; au fost acceptate inspecțiile Crucii Roșii Internaționale în ghetouri și lagăre; au fost autorizate ajutoarele în îmbrăcăminte, alimente, medicamente și bani trimise din țară, de familii sau de Centrala Evreilor din România; a fost permisă corespondența deportaților cu rudele din țară etc. Au fost făcute și unele repatrieri. Aceasta nu înseamnă că în Transnistria nu au mai existat violențe sau că nu s-au mai produs acte abominabile și în anii 1943 și 1944. Ceea ce este cel mai important este că a fost posibilă supraviețuirea celor mai mulți dintre evreii rămași în viață după masacrele din 1941-1942.

Prezentul studiu leagă inițierea programului de "organizare a muncii" evreilor și țigănilor de modificările care au survenit în toamna anului 1942 în politica față de evrei a guvernului român. În contextul internațional complicat al aceluia moment, liderii români, în frunte cu mareșalul Ion Antonescu, au conștientizat faptul că o continuare a politicii de distrugere a evreilor, atât a celor din țară, cât și a celor din Transnistria, va avea efecte dezastruoase asupra poziției României la viitoarea conferință de pace și, în consecință, în septembrie-octombrie 1942 ei au abandonat proiectele genocidale în legătură cu evreii. Dacă în cazul evreilor din Vechiul Regat și din sudul Transilvaniei aceasta a însemnat renunțarea la proiectul deportării în lagărele naziste de exterminare din Polonia ocupată, convenit anterior împreună cu Berlinul, în cazul evreilor deportați în Transnistria s-a renunțat la ideea distrugerii lor fizice și s-a făcut o nouă reglementare a regimului evreilor aflați în acest teritoriu, care sub aspect practic a însemnat crearea condițiilor ce au făcut posibilă supraviețuirea acestui grup. Așa se explică de ce, începând cu sfârșitul anului 1942, tratamentul aplicat evreilor din acest teritoriu a fost mai puțin dur decât înainte.